

15es JORNADES CATALANES D'INFORMACIÓ I DOCUMENTACIÓ

Barcelona, 10 i 11 de maig de 2018

Storymaps: *el fons documental de Leonor Ferrer explicat amb mapes*

Noelia Ramos Espinosa

Data i hora de presentació.

Resum

Amb els repositoris digitals plens de documents preparats per ser descoberts, es genera una nova prioritat a l'hora de gestionar col·leccions digitals: difondre continguts de forma atractiva. Pel que fa a la Cartoteca de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC) partim de dues premisses per fer aquesta difusió: destacar el component geogràfic i fer servir les eines desenvolupades dins de la pròpia institució.

És en aquest marc que presentem la nostra experiència amb la utilització de [Storymaps](#), una eina que facilita la publicació de mapes combinats amb informació textual, vídeos i fotografies per explicar històries.

El cas d'ús és un *storymap* dedicat a la figura de Leonor Ferrer i Girabau (1874-1953), l'única dona de la qual conservem el fons documental i cartogràfic a la Cartoteca i la primera dona delineant a Espanya de la qual tenim notícia.

Resumen

Con los repositorios digitales llenos de documentos preparados para ser descubiertos, se genera una nueva prioridad en la gestión de colecciones digitales: difundir contenidos de formar atractiva. En cuanto a la Cartoteca del Instituto Cartográfico y Geológico de Cataluña (ICGC) partimos de dos premisas para la difusión: destacar el componente geográfico y utilizar herramientas desarrolladas por la propia institución.

Presentamos nuestra experiencia usando [Storymaps](#), herramienta que facilita la publicación de mapas combinados con información textual, vídeos y fotografías para explicar historias.

El caso de uso es un *storymap* dedicado a la figura de Leonor Ferrer i Girabau (1874-1953), única mujer de la que conservamos su fondo documental y cartográfico en la Cartoteca y la primera mujer delineante de España de la que tenemos noticias.

Summary

With digital repositories full of documents ready to be discovered, we now have a new priority when managing digital collections: disseminating content in an attractive way. With regard to the Map Library of the Cartographic and Geological Institute of Catalonia (ICGC), we start with two premises for this dissemination: highlighting the geographic component and using the tools developed within the institution itself.

Diversitat de **BiDes**

15es JORNADES CATALANES D'INFORMACIÓ I DOCUMENTACIÓ

Barcelona, 10 i 11 de maig de 2018

We will present our experience using Storymaps, a tool that facilitates the publication of maps combined with textual information, videos and photographs to tell stories.

This is a storymap dedicated to the figure of Leonor Ferrer i Girabau (1874-1953), the only woman whose documentary and cartographic collections are curated in the Cartoteca and the first draftsman in Spain as far as we know.

Paraules clau: presentacions; visualització; enriquiment de continguts; mapes; geolocalització; repositoris digitals; cartoteques; dones; col·leccions especials; arxius personals

Palabras clave: presentaciones; visualización; enriquecimiento de contenidos; mapas; geolocalización; repositorios digitales; cartotecas; mujeres; colecciones especiales; archivos personales

Keywords: presentations; visualization; content enrichment; maps; geolocalization; digital repositories; map libraries; women; special collections, personal archives

1. Leonor Ferrer: alguns apunts biogràfics

Leonor Ferrer i Girabau (1874-1953) és l'única dona de la que conservem actualment el seu fons documental a la Cartoteca¹ de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC). La seva família – una neboda política i els seus renebots - el va dipositar al desembre de 2009 a la Cartoteca amb l'objectiu de que la seva col·lecció cartogràfica personal fos preservada, juntament amb correspondència i altra documentació.

IL·LUSTRACIÓ 1 [FOTOGRAFIA DE LEONOR FERRER, 1908] FLF-LL02-LEONOR_FERRER, FONDS LEONOR FERRER, CARTOTECA DE CATALUNYA

Tot i no disposar de moltes dades biogràfiques sobre Leonor Ferrer i la poca bibliografia que hi ha sobre el personatge, sabem que va exercir de mestra² abans

¹ Cartoteca: <http://cartotecadigital.icgc.cat> [Consulta: 08/03/2018]

² "Notas locales". [Consulta: 08/03/2018] La Vanguardia [en línia], 21 de mayo 1897, pàgina 2. Disponible en: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1897/05/21/pagina-2/33408610/pdf.html> [Consulta: 08/03/2018]

d'aconseguir el títol de delineant expedit per la *Sociedad Económica Barcelonesa Amigos del País*³ (1905) i va ser la primera delineant de l'estat espanyol⁴.

IL·LUSTRACIÓ 2 TÍTOL DE DELINEANT. FLF-LL15-P021, FONDS DE LA LEONOR FERRER, CARTOTECA DE CATALUNYA

Un cop obtingut el títol, de seguida es va incorporar com a delineant a la Sociedad General de Teléfonos⁵ - més tard la Compañía Peninsular de Teléfonos – i ràpidament assolí el càrrec de cap de l'oficina de plànols des del qual va dirigir un equip format, com a mínim, per tres dones més: Eulàlia Fàbregas, Teresa Torrens i Maria Grau. Leonor Ferrer va treballar com a delineant per aquesta companyia entre el 1905 i almenys fins a finals dels anys 1920.

La falta d'escoles professionals de dones impossibilitava que aquestes accedissin amb facilitat a llocs de treball especialitzats i remunerats, com els treballs de dibuix tècnic i delineació. Amb aquesta finalitat, el 1909 un grup de dones a Barcelona encapçalades per Francesa Bonnemaison i Fariols van impulsar la reconeguda Biblioteca Popular

³ Diploma de Delineante a favor de Doña Leonor Ferrer y Girbau revalidada en 13 de Marzo de 1905 [en línia]. Versió digitalitzada. Barcelona: Cartoteca digital, 21/05/2015. Disponible en: <http://cartotecadigital.icc.cat/cdm/singleitem/collection/lferrer/id/65/rec/3> [Consulta: 08/03/2018]

⁴ "D. Leonor Ferrer: pèrit delineant". Feminal [en línia], any 1914, núm. 87 (28 juny 1914). Disponible a: http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/feminal-87/html/889a7644-abd9-11e1-b1fb-00163ebf5e63_7.html [Consulta: 08/03/2018]

⁵ "[Fotografia de les dones delineants (...), 1916] [en línia]. Versió digitalitzada. Barcelona: Cartoteca digital, 21/05/2015. Disponible en: <http://cartotecadigital.icc.cat/cdm/singleitem/collection/lferrer/id/67/rec/97> [Consulta: 08/03/2018]

de la Dona⁶, la primera biblioteca de dones d'Europa. Un any més tard, el 1910, van ampliar el projecte que esdevingué l'Institut de Cultura de la Dona. Entre els cursos professionals que oferien per tal de promocionar les dones a feines remunerades hi trobem els cursos de delineació, dels que Leonor Ferrer en va ser l'encarregada. Aquesta vessant docent també la va desenvolupar al llarg dels anys 1920 a la seva pròpia escola, *l'Academia de delineación para Señoritas*, ubicada en una torre del carrer Grases, núm.10 del Poble Sec de Barcelona.

Les notícies posteriors que tenim del personatge ja son del període de la guerra civil. La documentació del fons conservat a la Cartoteca ens la situa com a mestra de primària a l'escola Nuestra Señora de El Pilar de la Mola de Formentera entre l'1 de març de 1938 i el 6 de maig de 1939⁷. El seu últim destí, també com a mestra, va ser a es Mercadal (Menorca) i a d'aquí ja no tenim més notícies de la seva trajectòria.

2. El fons documental

Al 2009 els hereus de Leonor Ferrer i Girabau van dipositar a la Cartoteca de ICGC el fons documental de la seva tieta àvia. El fons consta de documentació personal i professional de la qual es disposa d'un inventari⁸. La documentació personal composta per títols acadèmics, records personals, retalls de premsa i correspondència, ens mostren una Leonor Ferrer compromesa amb la seva ciutat i molt activa en el cercle de dones feministes i conservadores que freqüentava.

Pel que fa als materials cartogràfics, inclou una col·lecció de 35 mapes del món que Leonor Ferrer aplegà mitjançant amics i coneguts: hi trobem mapes turístics de capitals europees (Berlin, Copenhaguen, Bucarest,...) i d'altres ciutats de tot el món com Buenos Aires, Tokio, Pittsburg, Singapore o El Caire, entre d'altres.

La part més excepcional del fons són els mapes i dibuixos manuscrits. Destaca, sobretot, la col·lecció de mapes de les línies telefòniques que dibuixà com a treballadora de la Compañía Peninsular de Teléfonos. N'hi ha més d'una vintena i estan datats entre 1910 i 1923. Amb aquest mapes es pot seguir perfectament el desplegament de les línies de telèfons de la companyia per tota la Península Ibèrica.

⁶ “Francesca Bonnemaïson i Farniols: constructora de un espacio cultural de mujeres”. Cuadernos de pedagogía, nº337, 2004, pàgines 20-22.

⁷ Gratitude a Dª Leonor Ferrer Girabau maestra que fue de esta escuela de Nuestra Señora de El Pilar Formentera (Baleares) [en línia] Versió digitalitzada. Barcelona: Cartoteca digital, 21/05/2015. Disponible en:

<http://cartotecadigital.icgc.cat/cdm/singleitem/collection/lferrer/id/63/rec/42> [Consulta: 08/03/2018]

⁸ Inventari del Fons Leonor Ferrer Girabau [en línia]. Barcelona: ICGC, 2018. Disponible en: <http://www.icgc.cat/ca/Ciutada/Informa-t/Llibres-i-fons-documentals/Fons-documentals/Fons-Leonor-Ferrer-Girabau> [Consulta: 08/03/2018]

IL·LUSTRACIÓ 2 MANUSCRIT: SOCIEDAD GENERAL Y COMPAÑIAS PENINSULAR Y MADRILEÑA DE TELÉFONOS, DIRECTOR DON ENRIQUE PARELLADA PALLAS: [LÍNIAS DE BARCELONA, 1892, BILBAO, 1894, MADRID, 1895, INTERURBANA, 1903] / LA DELINEANTE LEONOR FERRER. CARTOTECA DE CATALUNYA, RM.281982

Una altra part de la documentació aplegada en aquest fons està formada per esquemes manuscrits de circuits telefònics i croquis i traçats de línies de tel·lèfon. I una darrera part del fons està formada pels apunts de classe de delineació, dibuix i geometria i exercicis fets per les alumnes. Constitueix un testimoni d'excepció sobre els materials utilitzats per als estudis tècnics femenins.

3. L'eina per fer la presentació: Storymaps

L'ICGC va posar en funcionament al 2013 un departament de prototipatge i innovació de productes i serveis en l'àmbit de la geoinformació: Geostart⁹. Es tracta d'una unitat dins de la institució amb esperit emprenedor i compromès amb els serveis públics.

⁹ Betaportal ICGC gestionat per l'equip Geostart: <http://betaportal.icgc.cat/> [Consulta: 08/03/2018]

Totes les seves eines son prototips i per tant estan en versió beta, així doncs no són 100% estables i s'enriqueixen – i també corregeixen- amb les aportacions dels usuaris. El prototip amb més repercussió fins ara ha estat Instamaps¹⁰, una plataforma pública d'ús obert que permet a l'usuari no expert la creació de la seva pròpia geoinformació - bé dibuixant-la, bé carregant els seus arxius de dades-, i també compartir-la en línia. Es tracta d'una alternativa als tradicionals sistemes d'informació geogràfica (SIG) molt menys accessibles als usuaris no experts¹¹.

Amb l'objectiu de fer servir mapes com a suport d'un discurs es va desenvolupar Storymaps¹², una eina en línia per crear presentacions dinàmiques que possibilita la inserció de mapes, fotografies, vídeos o qualsevol enllaç web. L'editor és web i la informació s'allotja al núvol de l'ICGC. Amb un storymap el discurs s'enriqueix amb un suport audiovisual i geogràfic que ajuda a fer la narració més visual i entenedora. No només es poden fer storymaps de temes històrics – com el de Leonor Ferrer que presentarem a les Jornades -, també poden ser descriptius o sobre qualsevol altre tema que requereixi d'un suport multimèdia¹³.

IL·LUSTRACIÓ 3 STORYMAPS DE LA VIDA DE PAU CASALS

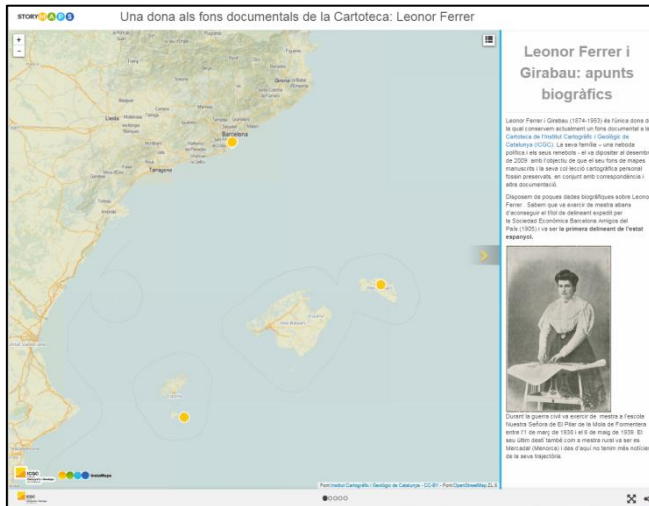
El cas d'ús que presentarem com a experiència és un recorregut primer per la vida i l'arxiu personal de Leonor Ferrer. Per emfatitzar la component geogràfica, hem utilitzat dos mapes fets a la Cartoteca amb Instamaps.

¹⁰ Instamaps: <http://www.instamaps.cat/> [Consulta: 08/03/2018]

¹¹ Ramos, Noelia; Roset, Rafel. "Georeferenciación de mapas antiguos con herramientas de código abierto". Revista Catalana de Geografia, IV època, volum XVII, núm. 45, juny 2012. Disponible en: <http://www.rcg.cat/articles.php?id=237> [Consulta: 08/03/2018]

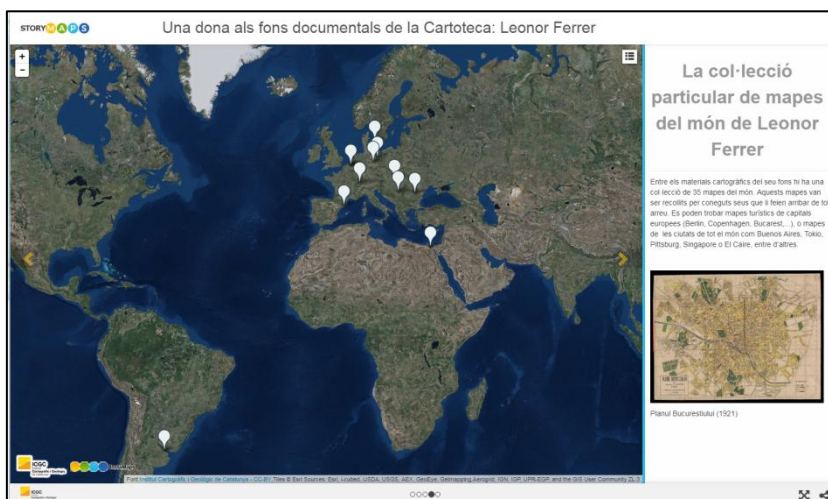
¹² Propotip Storymap: <http://betaportal.icgc.cat/wordpress/storymaps/> [Consulta: 08/03/2018]

¹³ L'equip de Geostart ha creat un storymap com ajuda a la creació: "Com afegir contingut a un Story": <http://betaserver2.icgc.cat/storymap/html/visor.html?id=fc0c70f0-cb77-11e7-a021-a3181caad9ea> [Consulta: 08/03/2018]

IL·LUSTRACIÓ 4 STORYMAP LEONOR FERRER: BIOGRAFIA

Per una banda, un dels mapes mostra les ciutats on va desenvolupar la seva activitat professional a Catalunya i a les illes Balears. Per altra, atenent a la faceta de col·leccionista de mapes de Leonor Ferrer, s'han geolocalitzat tots els mapes urbans del seu llegat cartogràfic que cobreix una àrea geogràfica de gran abast. Des d'aquest mapa i prement sobre cada icona de localització, s'enllaça directament amb el document digital que es pot descarregar a alta resolució a través de la Cartoteca digital de l'ICGC.

IL·LUSTRACIÓ 5 STORYMAP LEONOR FERRER: COL·LECCIÓ CARTOGRÀFICA

L'storymaps dedicat a explorar la vida i l'obra de Leonor Ferrer i, sobretot, el seu llegat dipositat a la Cartoteca de Catalunya, inclou també altres imatges, pàgines web i fins

enllaços a vídeos que ajuden a fer-se una idea del personatge per contribuir a difondre el paper de les dones pioneres en camps molts diversos

IL·LUSTRACIÓ 6 STORYMAP LEONOR FERRER: GOOGLE STREETVIEW

La difusió del personatge, de la seva obra i del seu col·leccionisme s'emfatitza amb una presentació audiovisual - un vídeo publicat al youtube-, com a síntesi del fons.

Storymaps ha resultat ser una eina molt fàcil de fer servir, accessible i ràpida per fer una presentació dinàmica de qualsevol tema. Però, sempre s'ha de tenir en compte que és una versió beta i que està en continua millora.

4. Bibliografia

- Calvo Calvo, Ángel. "El teléfono en España antes de Telefónica (1877-1924)". Revista de Historia Industrial, nº 13 (1998).
- Treinta retratos de maestras. Madrid: CISSPRAXIS, 2005.